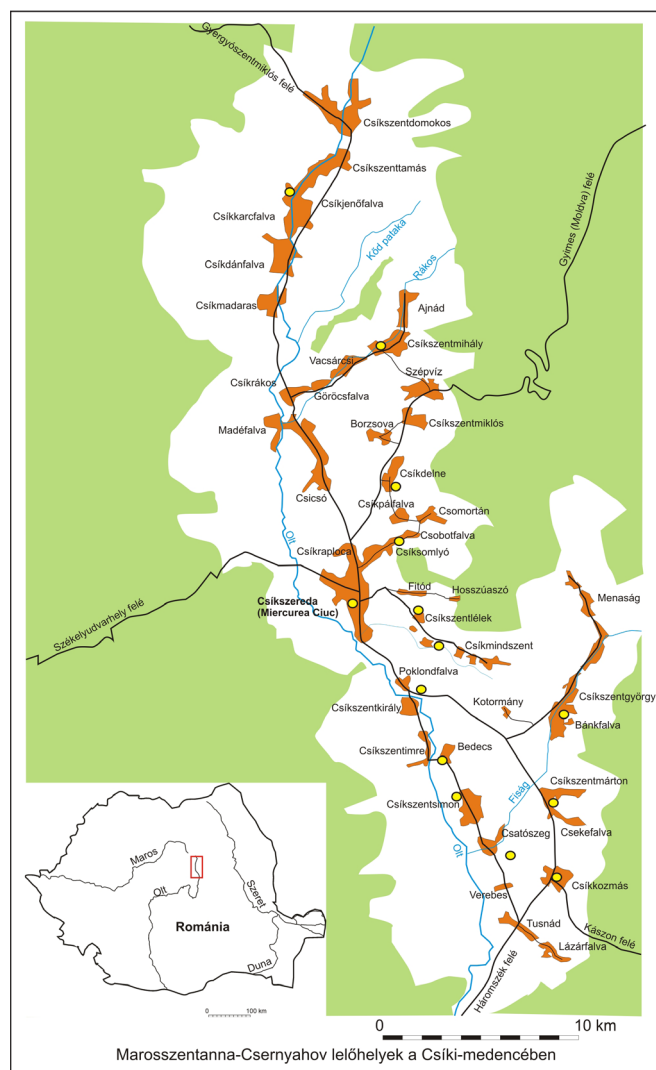

GERMÁNOK CSÍKBAN

BOTÁR ISTVÁN

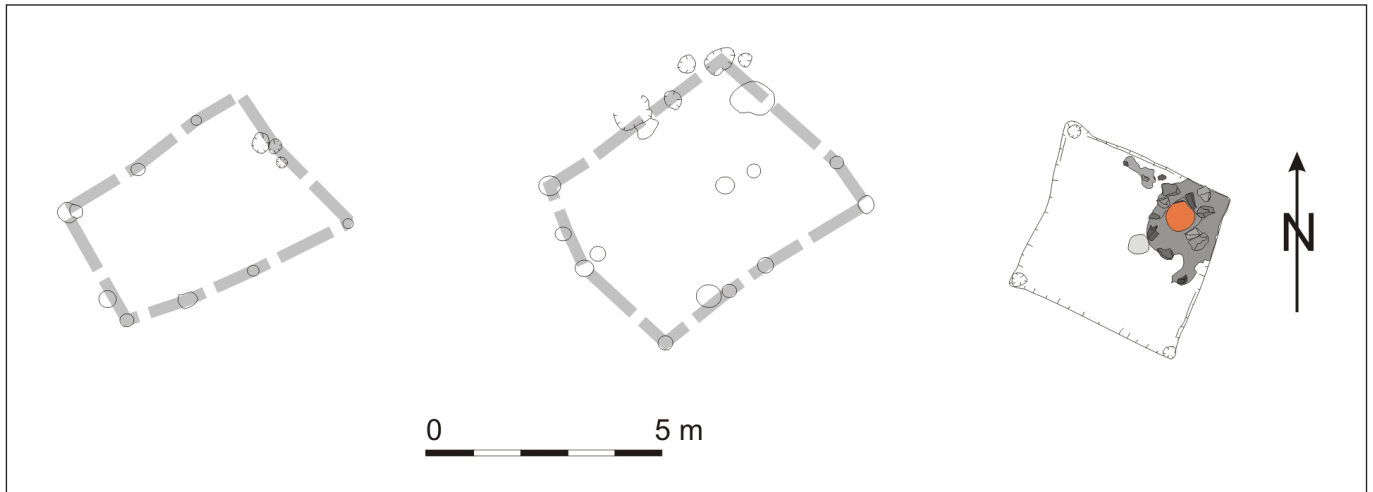
*Az Olt forrásvidékének népvándorlás kori történetéről korábban kevés ismeretünk volt. Az utóbbi évek régészeti kutatásai nyomán ma már körvonalazható a régió 4. századi településtörténete. A római birodalom bukását követő időszakban a germán gótok – a Marosszentannya-Csernyahov kultúra – nyomai mutat-
hatók ki, akik ezen a vidéken intenzív vasművességet folytattak.*

A Keleti-Kárpátokban, az Olt forrásvidékén meghúzódó Csiki-medence népvándorlás korának településtörténeti viszonyairól a hiányos kutatási előzmények miatt meglehetősen homályos ismeretekkel rendelkezünk.¹ Ez a korszak az erősen nacionalista kommunista diktatúra korában ugyanis „tiltólistán” volt, hiszen a különböző vándor népek és a berendezkedő Magyar Királyság emlékei idegen testként ékelődtek be a hivatalos ideológia szerinti dák-római-román kontinuitásba. Így aztán az írott forrásokkal is igazolható, régészetileg is azonosítható, úgynevezett vándor népek – már amennyiben egyáltalán megemlítették őket – a hivatalos történetírásban a „futottak még” kategóriába kerültek, akik éppen csak színezték az amúgy egységesnek, folyamatosnak tartott, „autochton”, értsd román jelenlétet a térségben. A történeti emlékein keresztül identitásában is sértett kisebbségekben, esetünkben a magyarokban, éppen emiatt máig ható erős ellenérzés alakult ki a „hivatalos” román állásponttal szemben. Olyannyira, hogy még ma, évtizedekkel a rezsim bukása után is rettegnék az esetleg napvilágra kerülő dákoktól egy-egy ásatás helyszínén a helybéliek. Másrészt meglepően széles rétegek tették magukévá azokat a vigasztaló mítoszokat, melyek szerint közösségeik hun-avar eredettel bírnak. A makacs érzelmi indítékokra épülő történelemszemlélettel szemben a történész-régész oldal szinte tehetetlen, hiszen például a hun, vagy avar leletek teljes kelet-erdélyi hiánya sem győzi meg a hívőket. Mindezek ellenére, vagy éppen ezért kötelessége a tudománynak, hogy eredményeit megossza közérthető és elérhető formában, bízva abban (is), és nem (csak) a szív dönt majd. Ebből a megfontolással a népvándorlás korról kapcsolatos legújabb ismereteket.

1. kép: A Csíki-medence 4. századi lelőhelyei

¹ Bóna István: *Az „erdei emberek”. A gótok Erdélyben*. In: *Erdély rövid története*, szerk. Köpeczi Béla (Budapest 1989), 61–73.

2. kép: 4. századi, felszínre épített és földbe mélyített lakóházak (Csíksomlyó-Fodor-kert 2011)

A népvándorlás kor történeti előzményeként két mozzanatot kell kiemelni. Egyik a meglehetősen jelentős dák jelenlét, melyet leginkább a korabeli várak mutatnak (Csíkszentmihály, Zsögödben több is, Csíkrákos, Tusnád). A másik, hogy a várakat uraló dák vezetőréteg jelenlétének a római Dacia provincia „szomszédban” zajló kialakulása vetett véget, minden bizonnyal a Csíki-medencét elkerülő limes kialakítása, pacifikálása során. Arról, hogy a 2. század elejétől a szomszédos területeken (Háromszéken és Udvarhely környékén) nyomon követhető római jelenlét, majd utóbb a provincia feladása a 3. század közepén-végén miként befolyásolta a Barbaricumban maradt itteni korábbi dák népesség alacsonyabb rétegeinek életét, nincsenek ismereteink. Mindenesetre az alább említendő gót lelőhelyeken nem, vagy csak elvétve találunk dákokhoz köthető leleteket. Ezért ma azt gyanítjuk, hogy a dák vezetőréteg római kori megszűnése, amit a várak felhagyása jelez, a dák népesség egészére nézve is hasonló folyamatokkal járhatott. Magyarán a dák alattvalók zöme is elesett a Traianus-i háborúk során, vagy biztonságosabb, a limestől távolabbi vidékekre költözött.

A gótok erdélyi megjelenését a 3. század közepére teszik a szakemberek, amit, tekintettel arra, hogy erre vonatkozó helyi kronológiai fogódzóink nincsenek, magunk is elfogadunk. A beköltözés idejét esetleg a jövőben előkerülő, pénzzel keltezett objektumokkal lehet majd pontosítani, illetve olyan természettudományos vizsgálatok segítségével (^{14}C , netán dendrokronológia), amelyeket a gót települési horizont korai időszakához köthető mintákon végeznek majd.

Az utóbbi évek kutatásai alapján azonban némi fogalmat alkothatunk arról, hogy milyen települési viszonyok alakultak ki a 3–4. században a Csíki-medencében.² A korabeli lelőhelyek meglehetősen nagy kiterjedésű felületeket borítanak, és nemcsak az Olt árterének teraszán (Csíkszereda, Csíkszentsimon, Csíkszentimre stb.), hanem a befolyó patakok felső, de még a hegyek alatti szakaszain is előkerülnek (Csíkkozmás, Csíkszentmihály,

3. kép: 4. századi lakóház
(Csíksomlyó-Fodor-kert 2011, 32. objektum)

² Botár István: [A Marosszentanna-Csernyahov kultúra régészeti emlékei a Csíki-medencében I.](#) In: *Erdély és kapcsolatai a kora népvándorlás korában*, szerk. Körösfői Zsolt (Székelykeresztúr: Molnár István Múzeum, 2011), 15–38.

4–5. kép: 4. századi edénytöredékek Csíksomlyóról (12/2011 objektum; 11/2014 objektum)

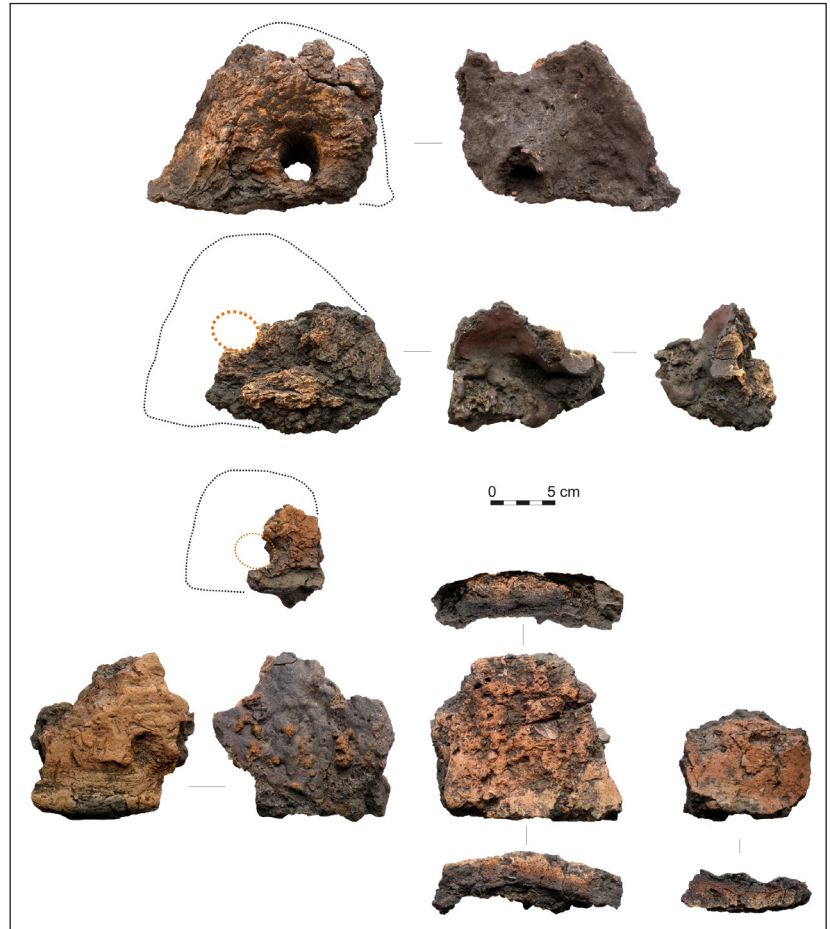
Csíksomlyó stb.; 1. kép). Ezek a lelőhelyek mennyiségileg meglehetősen gazdag leletanyaggal jellemezhetők, azaz folyamatosan és sűrűn lakott falvokról van szó. A csíksomlyói ásatás alapján biztosan állíthatjuk, hogy ebben a korszakban legalább kétféle háztípus volt használatban (2. kép). Felszínre épített, cölöpös szerkezetű, illetve kisebb, földbe mélyített veremházak egyaránt előfordultak. Míg az előbbieket fűtőberendezései nyomtalanul eltűntek, a mélyített gödrű lakóházak kőből épített kemencéi régészeti módszerekkel azonosíthatók (3. kép). A házak körül sűrűn találunk kisebb-nagyobb gödröket és tároló vermeket. Utóbbiak formája fordított harangra emlékeztet, mélységük esetenként a két métert is meghaladja. A feltárt objektumokban együtt kerültek elő a kézzel készített, rosszul kiégetett, igénytelen fazekak, és kisebb számban a gyorskorongon készült, simított felületű, vörös vagy fekete tálak és tárolóedények töredékei (4–5. kép).

A korabeli lelőhelyek közös jellemzője, hogy mindenhol (!) nagy mennyiségben kerülnek elő a vasolvasztás nyomai: salaktömbök, kohódarabok (6. kép). A vasolvasztó műhelyek produktumai szinte biztosan nem (csak) helyi igényeket elégítettek ki, ezért igen valószínűnek tűnik, hogy a medencében egy kifejezetten erre szakosodott-kötelezett szolgáltató réteggel lehet számolni (7. kép). Erre utal az is, hogy a vasolvasztás nyomai nemcsak a gyepvasban gazdag ártér menti részeken, de a felcsíki felszín-közeli vasérc-előfordulások mellett is megtalálhatók. A helyi vasművesség vizsgálata (nyersanyagok, kohótípusok, technológia), a termékek nyomon követése, illetve a piac(ok) azonosítása, és a társadalmi-szervezeti háttér tisztázása mindenképpen külön kutatást érdemelne.

6. kép: 4. századi salaktömbök Csíkszentmihályról

Kissé meglepő, hogy a telepekhez tartozó temetők mindeddig nem kerültek elő. A temetők azonosítása több egyéb kérdés mellett arra is választ adhat majd, hogy mikor költöztek el a gótok a területről. A hagyományos szemlélet szerint ez ok-okozati összefüggésben van a hunok 375 utáni támadásaival, azaz a keleti gótok legyőzésének hírére az erdélyi vizigótok pánikszerűen elmenekültek. Újabban azonban többen felvetették, hogy a népesség egy része helyben is maradhatott.³ Az udvarhelyi gót telep ásatói is ehhez a véleményhez csatlakoztak a Lok-lelőhelyen feltárt megfigyeléseik alapján, melyek szerint a házakat lakóik módszeresen kiürítették. Csík esetében egyelőre ilyen konkrét megfigyelések nem állnak rendelkezésünkre. Jelenlegi tudásunk alapján azonban arra gyanakodhatunk, hogy itt is népességcsere állhat a vasművesség intenzitásának és folyamatosságának megtörése mögött.

7. kép: Kürtő alakú, felszínre épített vasolvasztó kohó darabjai
Csíksomlyó-árvaház lelőhelyről

AJÁNLOTT IRODALOM

HOREDT, KURT

Germanische Zeit. In: Ibid., Siebenbürgen im Frühmittelalter, 7–58. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GMBH, 1986.

GOMOLKA-FUCHS, GUDRUN, ED.

Die Sîntana de Mureș -Cernjachov Kultur. Akten des Internationalen Kolloquiums in Caputh vom 20. bis 24. Oktober 1995. Bonn: Habelt, 1999.

HARHOIU, RADU

Chronologische Fragen der Völkerwanderungszeit in Rumänien. Dacia, New Series 34 (1990), 169–208.

BÓNA ISTVÁN

[Az „erdei emberek”. A gótok Erdélyben.](#) In: Erdély rövid története, szerk. Köpeczi Béla (Budapest 1989), 61–73.

³ Opreanu, Coriolan Horațiu: Az erdélyi Marosszentanna kultúra vége: Szentgyörgy-kultúra vagy posztcsernyahov horizont? In: *Erdély és kapcsolatai a kora népvándorlás korában*, szerk. Körösfői Zsolt (Székelykeresztúr: Molnár István Múzeum, 2011), 191–204.